

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д.изк. Елисавета Вълчинова-Чендова, д.н. (ИИИЗк – БАН, НБУ)

проф. направление 8.3. Музикално и танцово изкуство

за дисертационния труд на

НАДЕЖДА КРАСИМИРОВА ДЕВЕДЖИЕВА

докторант към катедра „Класическо пеене“, Вокален факултет,

НМА „Проф. Панчо Владигеров“ – София,

с научен ръководител: проф. Боянка Арнаудова,

на тема „**Жанрът на монооперата през 20-и и 21-ви век –**

вокално-художествена интерпретация“

за присъждане на образователната и научна степен „доктор“,

проф. направление 8.3. Музикално и танцово изкуство

ТВОРЧЕСКО ПРЕДСТАВЯНЕ НА ДИСЕРТАНТА

Надежда Красимиорова Деведжиева е възпитаник на НМА „Проф. Панчо Владигеров“ – София. Завършва класическо пеене Магистърска програма в класа на проф. Илка Попова (2011). Обучава се по Еразъм в класа на проф. Кл. Виска към Университета за музика и сценични изкуства – Виена (2011). Участва в майсторски класове за интерпретация на френска музика.

Солистичната ѝ дейност от 2007 г. до днес включва различни изяви на сцената на НМТ „Стефан Македонски“, Държавна опера – Бургас, участия в „Петя и вълкът“ от Прокофиев, в ролята на четеца, съвместно с камерен ансамбъл „Силуети“, концерти за деца и др.

Получава национални награди и отличия.

През периода 2015 – 2018 г. е докторант към катедра „Класическо пеене“ в НМА, отчислена е с право на защита.

Като допълнителна квалификация семестриално е завършила Магистърска програма по специалността „Педагогика на обучението по музика“ в НМА (2019 – 2020) и работи като детски учител и възпитател по музика на английски и немски език в „Частно средно езиково училище и частна детска градина и ясла ЕСПА“.

ОЦЕНКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Дисертационният труд на Надежда Деведжиева разкрива интереса ѝ към различни форми в оперния жанр. Конкретен обект на изследване е монооперата на Румяна Мартон „Сънищата на Медея“, но, както е посочено и в заглавието, изследването е разгърнато в широк контекст, обхващайки и анализирайки спецификата на жанра моноопера и неговата съвременна интерпретация. От това следват целите и задачите на дисертационния труд, както и неговата структура.

Тезата на дисертационния труд е, че „художествената концепция на жанра моноопера се основава на традицията на музикалната монодрама, а вокалната изразност – на оперната традиция“ (Дисертация, Увод, с. 4). Това определя и артистичните възможности на жанра.

Трудът се състои от 168 страници, в това число 4 приложения (представяне на либретото на монодрамата, дело на Андроника Мартонова; материали, свързани с творчеството на Румяна Мартон; пълен списък на произведенията ѝ), 31 нотни примера и 9 изображения. Използваната литература включва 43 заглавия, от които 18 на кирилица (10 на български език и 8 на руски език) и 25 на латиница (24 на английски език и 1 на немски език).

Текстът е организиран в две основни глави.

В първата глава – „Монооперата и монодрамата“ (с. 12 – 92) са разгледани: първо, същността, особеностите и характеристиките на монооперата; второ, традицията на музикалната монодрама, като авторката отстоява тезата, че монооперата е част от тази традиция; и трето, появата на монооперата, определена като „новата музикална монодрама“.

Психологизацията и камеризацията на формата са проследени като сюжет, сценично действие и всички нива на изразност. Специално са изведени разликите и спецификите при камерната опера и монооперата, определени преди всичко от липсата на диалог при монооперата. Както подчертава авторката, монооперата е камерно произведение, но именно липсата на диалог го превръща в монодрама, в която по отношение на вокалната партия могат да се открият и много сходни подходи с операта. Тук естествено водещ е използваният музикален език и извеждането на различните композиторски подходи обогатява разкриването на творческите и артистичните възможности на жанра, вписан в музиката на XX век и съвременността.

Историческият контекст на жанра е потърсен в театралните представления и мелодрамата, както и в ярки новаторски образци на Новата музика. Логичен и аргументиран е изводът, че в основата на жанра моноопера в художествено отношение са „Ариадна на Наксос“ и „Медея“ от Бенда, а във вокално отношение – „Очакване“ от Шьонберг. Съотнесена към тях творбата на Румяна Мартон „Сънищата на Медея“ е определена като „образцово съвременно произведение в жанра“ (Автореферат, с. 7). Ще подчертая терминологичната прецизност и въведените широки наблюдения: първо, при разглеждането исторически на музикалната мелодрама с начина ѝ на зараждане като жанр и самостоятелното ѝ съществуване – „Мелодрамата ни пренася в съзнанието на героя, какво той мисли, как той разговаря с виртуални хора, с образи на хора; което означава най-напред две неща – психологизация и монолог, който по смисъл е диалог с образ... На

тази основа, но лишена от ограничения в употребата и съчетанието на вокалната и инструменталната изразност, се ражда монооперата“ (Дисертация, с. 75); второ, при представянето на монооперата през ХХ век като жанр, наследник на мелодрамата – „моно операта като новата монодрама“ (Дисертация, с. 76 нататък), и конкретно по отношение на вокално-техническата страна на монодрамата при Бенда и Шьонберг и различните подходи при съвременни образци в жанра. Тук ще подчертая удачния авторски подход имената да бъдат въведени в оригинал, тъй като изписването им на български може да бъде различно (например името на финландската композиторка Kaija Saariaho в текста е изписано Кайа Саариао, но в публикации на български „х“ не е изпуснато – Кая Саариахо¹).

Втората глава е посветена на монооперата на Румяна Мартон, като специален акцент са музикално-сценичните ѝ произведения, в които органично се използват елементи от балета, операта, театъра и техники от различни стилове – поп, джаз и класика. Самата тя е с дългогодишен опит като преподавател в НАТФИЗ „Кръстьо Сарафов“ и участва в поставянето на много от произведенията си. Връзката ѝ с театъра, музикално-сценичната нагласа на Румяна Мартон определя и подхода ѝ в други жанрове, например във вокалната музика. Театралната артистичност формира и изразността на музикалния ѝ език и използваните композиционни средства. Ето защо жанрът на монооперата е близък на Румяна Мартон като композитор (в изданието на СБК, 2008, произведението „Сънищата на Медея“ е посочено като „Мини опера за сопран и роял. Текст А. Мъртонова“). Определението опера е водещото с уточнението, че творбата е „мини опера“, не е камерна опера.

¹ Вж. напр. материалите на БНР за композиторката, рецензията на Светлана Нейчева „Музика за невидимото. Само звукът остава, световна оперна премиера на Кая Саариахо в Амстердам“ във в. *Култура*, № 15, 22 април 2016, и др.

Румяна Мартон е автор на три моноопери – „Илиада“, „Мини рок опера“ и „Сънищата на Медея“. Надежда Даведжиева подчертава, че Румяна Мартон „използва и технически похвати, характерни за монооперата, които тя наименова „сценичен шепот“, „сценичен говор“ и „интониран говор“. Тези разнообразни начини за представяне на текста са частично заимствани от представителите на Втората виенска школа“. Авторката ги дефинира като „нови техники за българската музикална литература“ (Дисертация, с. 101). Ще допълня, че разнообразни технологични похвати, свързани с речитативни партии, са характерни и за съвременни български автори в техните камерни опери (например Димитър Христов и Божидар Спасов) и това е съвсем естествено като търсения в посоката на психологизирана съвременна музикална и квазимузикална изразност. Но именно нагласата на Румяна Мартон към миниатюрата до голяма степен определя и предпочитанията ѝ към монооперата и активизира търсенията ѝ и въображението ѝ по отношение на изразните възможности в жанра, респективно при използваните, включително експериментални, вокални техники.

Анализът на „Сънищата на Медея“ е подробен, задълбочен и прецизно направен. Подплатен е с подходящи нотни примери. Изведени са философските, естетическите, психологическите и музикално-театралните характеристики на образа на Медея. Проследени са артистичните нюанси в него с акцент върху интерпретационните детайли. Убедително е аргументирана художествената значимост на творбата.

Приемам изцяло посочените четири приноса на текста.

1. Терминът мелодрама е прецизиран, като ясно е изведена и е защитена тезата, че музикалната монодрама е основанието за жанрова определеност на мелодрамата.

2. Вторият принос също е свързан с изясняване на терминологията и отстояване на тезата за принадлежността на монооперата към традицията на музикалната монодрама.

3. Централен принос за мен е третият – обръщането към съвременно българско музикално творчество. Още повече, че произведенията на Румяна Мартон не са били обект на подобно разглеждане особено по отношение на жанра моноопера. За първи път музикално-сценичното творчество на Румяна Мартон е обект на научно разглеждане и задълбочено е анализирано през погледа на интерпретатора нейното музикално произведение „Сънищата на Медея“ като образец в този жанр.

4. Основателен е изводът за жанра моноопера, който „навлиза в нов етап на утвърждаване на нова естетика и нови комбинации от вокални техники, или е в период на единични експериментални решения в търсене на такива (нова естетика и нови вокални техники), или – в период на окончателно отпадане от музикалната практика“, който може да бъде обект на самостоятелно изследване.

5. **Ще добавя към посочените приноси още два:** първо, висока степен на информативност на текста и прецизен аналитичен обзор на жанра с ярки негови представители; и второ, приложимост в педагогическата и изпълнителската практика на предложения анализ на „Сънищата на Медея“.

Авторефератът изцяло представя съдържанието на текста.

Свързани с дисертационния труд са посочените три научни публикации в сборници от Докторантски четенията в НМА.

В заключение: Имайки предвид темата, посветена на жанр със специално място и авторски търсения в музиката на ХХ век и съвременността, и разглеждането на българско композиторско творчество, както и приносите при реализацията на поставените задачи и цели,

включително полезността на текста за педагогическата и изпълнителската практика, **предлагам да бъде присъдена на Надежда Красиминова Деведжиева за дисертационния ѝ труд на тема „Жанрът на монооперата през 20-и и 21-ви век – вокално-художествена интерпретация“, образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление 8.3. Музикално и танцово изкуство.**

Поздравявам научния ръководител на докторантката проф. Боянка Арнаудова за постигнатия резултат.

София, 28.08.2021 г.

Проф. д.изк. Елисавета Вълчинова-Чендова